

življenju, po veliki, čeprav morda kruti usodi, ki naj nas dvigne ali pa neusmiljeno stre. Ves Levarjev odrski opus prežema ta heroična strast do veličine, zato je tudi etos tega igrilstva trd in strog: ne sreče, pa, pa poguma iščimo — tako nam veli ta etos — tistega poguma, ki nam daje moč, da živimo svoje življenje jasno in zavedno do konca, kakor nam ga je začrtala usoda.

Kritika

F. S. Finžgar, Zbrani spisi. VIII. zvezek. Založila Nova Založba v Ljubljani 1935, str. 386.

Kmečke zgodbe in povesti v tem zvezku so vzete iz mohorskih koledarjev in Večernic iz časa med 1900 in 1927. Z nameni družbe, ki jih je objavljala, se bolje niso mogle skladati: lep pripovedniški dar, zgodba gledana posebno v prvih očitno z očmi krščanskega prosvetitelja, nazorno domač opis kmečkega življenja in živ, pisan, ves sočno kmečki jezik v pripovedi, razgovoru, podobi in primeri. V prvih naletiš še na nekaj zastarelih motivov, na priliko, da razrešuje zgodbo ciganka ali berač požigalec, in nekam šolsko po starem je tudi pripovedovanje knjige o svoji usodi med zaostalimi ljudmi. Poleg tega so ostale še stilistično tehnične nerodnosti, kakršno je poseganje pisatelja vmes ali opozarjanje na zvezo s prejšnjim, kar bi bilo treba pri taki izdaji za živega odpraviti. Bolj pa moti tod racionalizem moralne razrešitve, to je, pomanjkanje intimnejše psihologije. Naglo, kratko očrtano dogajanje te povleče, ob jeziku uživaš in prejmeš mirno tudi narečne oblike, ki jih terja ta realizem. Toda ob koncu občutiš, da je bila zadeva vendarle sila preprosta, nekod skoraj malenkostna, preblizu anekdote, da s temi živimi izrezi iz življenja in s klenimi razgovori človek ni bil odkrit, marveč prej zasut. Zakaj tu vladajo vse preveč pojmovni, moralistični obrisi človeka z raznimi zlasti gospodarsko nepriporočljivimi napakami, ki mu je postavljen nasproti marljiv, krščanski tip, sprejemljiv za prosveto, ki mu jo prinašajo učitelj „s srcem za narod“, župnik in knjiga sama. Pri takem moralističnem obravnavanju se je celo zgodilo, da je Finžgar kljub vsemu svojemu realizmu segel po neresničnem tipu skopuha, ki uživa ob pregledovanju dolžnih knjig in kupčkov srebra in zlata. Če ohlaja tukaj tako pomanjkanje polnega človeka in prelahka rešitev zapletkov z mislijo, da poštenih ljudi Bog ne zapusti, je znal v zadnjih stvareh, v Belem ženinu in Stricah otipati tudi finejše tkivo človeške notranjosti. Za odkritje tega človeka, ki ima več krvi in jasnega lica, pa ni bila treba klenih besed in izrekov, zakaj za klenostjo se rada vtihotaplja patetična votlost. Čisto preprosto se je dalo povedati, kako je druga žena spoznavala v očeh belega ženina, da ni Polona, to je njegova prva Polona, ali kako je on ugotovil, da spi ta ženska sirovo, brezsrčno. To pa se niti malo ne pravi, da bi Finžgar v teh stvareh stopil na pot manj postavne, a bolj pri-srčne preprostosti. Preveč pristen Gorenjec je za kaj takega in zato je šel po poti svojega nekam zmerom bolj slovesnega realizma, ki gleda dogajanje med ljudmi z modre visokosti postavnega kmečkega veljaka, celo dalje v neko klesano patriarhalnost prikazovanja kmečkega življenja. To življenje gruntarjev in kajžarjev, ki si včasih stopijo ostro nasproti, pa se vendar krščansko demokratično poravnajo in spoštujejo, je risano skoraj s pobožno spoštljivostjo in včasih kakor svečan obred. Zdi se, kakor da ga tok civilizacije še ni zmotil. Nekje se pokaže rudnik, a utone brez poudarka. Ali pa ni vendarle to poveličevanje starega, kakor ga gleda iz daljave in spomina Gorenjec, ki povrhu tega ljubi slovesnost in celo pre-

svečano, dekorativno prozo? Mislim, da je treba zraven tega iskati v ozadju Preglja, ki je vladal pred leti s svojo retorično klenostjo in togimi pozami, in morda celo Reymonta. Tudi pismouk Vorena v Stricih bi se dal od daleč vzporediti z Reymontovim Rokom.

Dr. Franc Detela, Zbrani spisi, II. zvezek. Uredil Jakob Šolar. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1936, str. XXVIII—40.

Detela je preprosto pisateljsko ime, ki je prišlo nekje na glas, da ga označuje belo-črno vzgojno slikanje ljudi (Slodnjak). Čeprav z razdelitvijo svetlobe in sence stvar ni tako preprosta in je pisatelj toliko realist, da hoče videti v ljudeh to, kar so v resnici, je vzgojnost njegovega pisanja očitna. S tem je seveda njegovim ljudem marsikod vzeta samostojnost in verjetnost izživljanja, ki sta bistveni za-devi umetništva. Prištejemo sem še močno razumsko osnovo v pisatelju in potem bo jasno, zakaj je zapletek zgodbe važnejši od resničnosti, ali kar je prilično isto, da pisatelj preveč namerno izbira in osvetljuje svoje ljudi in jih preočitno vodi, da bi pohujšanju dal dočakati kazni, poštenosti, pridnosti in zvesti ljubezni pa se skozi vse mogoče zavirajoče zapletke prebiti do zadovoljivega in ganljivega konca. Tak je v tem zvezku posebno Prihajač, kulturno zgodovinsko, moralistično porabljen podoba naše vasi iz časov plitkega naprednjaškega liberalizma. Zgodbe je veliko, a občutiš, da leti po površju, ker se pisatelj ni znal pomuditi in se ogledati v resničnem človeku in njegovih poganjajočih silah. Osebe so nekoliko preveč prepuščene pisateljevi samovolji (Strženova snubitev) ali brez pravega lica (Mejač in žena, ki jo sicer urednik izgovarja; Tine). Med vsemi tipi, ki jih Detela zelo ljubi in jih rad karakterizira z govorico, se mu je morda najbolj posrečil topi Lojze, ki skrbi za šaljive prizore, pa so ga doslej vsi skoraj prezrli. Prav ta šaljivost in duhovita dovtipnost, ki prepleta včasih res naraven govor, rešuje povest, da je še dovolj prijetno berilo. Manj življenja je v zgodovinskem Pegamu in Lambergarju, čigar pomanjkljivosti je urednik prav dobro zadel. Morda bi bil utegnil še omeniti, da je včasih videti, kakor da povest ne računa s tujim jezikom gospode. Pa tudi cesarska je preveč.

Urednik je besedilo nekoč naglasil (brez skrbi sega morda preveč v prostost jezika), preskrbel zelo natančne opombe (o tatmanu je še preveč povedano) in uvod, ki bo s svojo razčlenbo gotovo poučen posebno za dijaka. V njem je kaj dobro poudaril dramatični način zgradbe pri Deteli, primerjava z Balzacom pa je za ponižnega, dasi simpatičnega pisatelja, ki se je bolj bal za svojo uradniško veljavo ko pa pisateljski poklic, vendarle previsoka. Lino Legiša.

Onstran meje

Slovenska manjšina na Koroškem

II.

Ker nikakor ni mogoče doseči izboljšanja v šolstvu, so se koroški Slovenci zatekli k samopomoči. V okviru izobraževalnih društev so začeli ustanavljati privatne slovenske jezikovne tečaje, ki so po zakonu dovoljeni. Pri tem je zanimivo tole: Dokler so Slovenci upali na pravičnejšo ureditev koroškega šolstva in niso še posegli po samopomoči, so jim Nemci stalno očitali, češ saj si lahko pomagata sami, zakaj pa ne začnete s privatnim poukom, ki je dovoljen; v tem